

I. ARTYKUŁY

ZYGMUNT KONRAD NOWAKOWSKI

OCHRONA NABYWCY RZECZY Z WADAMI (RĘKOJMIA ZA WADY FIZYCZNE)

I. UWAGI WSTĘPNE

Tematem niniejszego artykułu jest rozważenie niektórych problemów związanych z odpowiedzialnością sprzedawcy lub dostawcy za wady fizyczne dostarczonej rzeczy.

W dawnych czasach, w różnych krajach, gdy mało były rozwinięte instytucje prawa cywilnego, sama umowa kupna-sprzedaży nie powodowała pierwotnie powstania odpowiedzialności za wady sprzedanej rzeczy. Nie było początkowo odpowiedzialności za wady fizyczne, w myśl przysłowia ludowego: „Kto nie dołoży okiem ten dołoży workiem” — które spotykamy w czasach wczesnego prawa polskiego oraz średniowiecza germańskiego. Podobną zasadę spotykamy w Anglii (*caveat emptor*). Stopniowo jednak ta odpowiedzialność wszędzie się wytworzyła, a różne akty z czasów nowożytnych świadczą o jej powstaniu i istnieniu¹. Taki też rozwój widzimy w prawie antycznym babilońskim, greckim i rzymskim. Początkowo prawa te znały jedynie skargę o zwrot pieniędzy, z równoczesnym oddaniem wadliwej rzeczy. Prawo babilońskie i dawne prawo greckie nie wyszło poza te ramy uprawnień kupującego. Także prawo rzymskie początkowo poszło w tym kierunku, a dopiero później rozwinęło uprawnienie o obniżenie ceny oraz inne roszczenia kupującego². W prawie antycznym sprzedaż niewolników i zwierząt stała się podstawą do rozwoju instytucji rękojmi za wady.

Rozwój rękojmi wiązał się początkowo z czynem niedozwolonym (odpowiedzialność deliktowa) polegającym na wprowadzeniu przez sprzedawcę w błąd (błąd, podstęp) kupującego albo też na naruszeniu zapewnienia co do przymiotów (jakości) dostarczonej rzeczy³. Taka „jakby rę-

¹ Por. J. Bardach, *Historia państwa i prawa*, Warszawa 1957 i 1966, t. I, s. 314 oraz t. II, s. 311; J. Matuszewski, *Ewikeja i rękojmia*, Czasopismo Prawno-Historyczne 1963, t. XV, z. 2, s. 127.

² Por. R. Montier, *La garantie contre les vices cachés dans la vente romaine*, Paryż 1930, s. XI—XVI; E. Rabel, *Das Recht des Warenkaufs*, Berlin 1958, t. II, s. 101; Sprzedaż i rękojmią w prawie rzymskim i greckim zajmowali się ostatnio w swych pracach: F. de Zulueta, *The Roman Law of Sale*, Oxford 1945, s. 46; F. Pringsheim, *The Greek Law of Sale*, Weimar 1950, s. 472.

³ Por. E. Rabel, *op. cit.*, s. 102—110.

kojmia" występowała poza umową sprzedaży i była czymś pojawiającym się obok umowy sprzedaży, występującym przy powstaniu umowy sprzedaży (wady oświadczenia woli) lub jej uzupełnieniem (zapewnienie co do jakości rzeczy). Z tym łączyła się odpowiedzialność sprzedawcy za jakość rzeczy i płynące z niej roszczenie o niewykonanie lub nienależyte wykonanie zobowiązania. Taka odpowiedzialność stała się z czasem częścią składową umowy sprzedaży oraz obowiązków sprzedawcy wobec kupującego. Stała się ona rękojmią za wady kupionej rzeczy, zbliżoną do dzisiejszych pojęć.

Ogólne zasady odpowiedzialności za wady sprzedanej rzeczy — ukształtowane w justyniańskim *Corpus Iuris* — zostały przejęte przez różne prawodawstwa kontynentu europejskiego. Prawo angielskie poszło w innym kierunku rozwoju. W Anglii oraz innych krajach anglosaskich zasada *caveat emptor* zachowała długo swoje znaczenie. W praktyce oznaczała ona, że kupujący musiał się chronić przed następstwami nabycia rzeczy z wadami albo przez wykrycie tych wad, albo też przez uzyskanie dla siebie od sprzedawcy dodatkowych zapewnień co do jakości rzeczy w formie różnych umownych klauzul gwarancyjnych, przybierających formę *warranty* lub *condition*. Z czasem dokładniejsze określenie jakości rzeczy albo sprzedaż według próby tworzyły domniemanie istnienia *warranty* albo nawet *condition*. Tą drogą stosunki pomiędzy sprzedawcą i kupującym układają się w sposób mniej więcej identyczny jak na terenie kontynentu europejskiego⁴. Trzeba jednak dodać, że przepisy o wadach oświadczenia woli, czynach niedozwolonych oraz skutkach niewykonania zobowiązań odgrywają tu większą rolę przy sprzedaży rzeczy z wadami z powodu braku szczegółowych przepisów o rękojmi⁵.

II. RĘKOJMIA I INNE ŚRODKI OCHRONY KUPUJĄCEGO

Kształtowanie się rękojmi za wady fizyczne następowało rozmaicie w poszczególnych krajach. Patrząc jednak na rozwój prawa rzymskiego oraz anglosaskiego możemy powiedzieć, że wielki wpływ na odpowiedzialność sprzedawcy za wady rzeczy miały normy o wadach oświadczenia woli (podstęp, błąd) oraz o skutkach niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania. Można na tle tych i innych prawo-

⁴ F. de Zulueta, op. cit., s. 47—48; E. Rabel, op. cit., t. II, s. 227—249; E. Rabel, *Rechtsvergleichen des Handwörterbuch für das Zivil- und Handelsrecht des In- und Auslandes*, Berlin 1933, t. IV, s. 754—764; M. D. Chalmer, *Sale of Goods Act. 1893*, London 1945, s. 44—65; C. M. Schmitthoff, *The Sale of Goods*, London 1951, s. 49—65 oraz 163—171.

⁵ Na przykład dostarczenie żywności nie nadającej się do spożycia jest czynem niedozwolonym. E. Rabel, op. cit., t. II, s. 170.

dawstw wykazać, że rękojmia wywodzi się głównie z pojęć prawnych o wadach oświadczenia woli (por. art. 84, 86, 88 k.c.) oraz z niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązań (por. art. 471—497 k.c.). Przepisy o rękojmi muszą też być w sposób właściwy zharmonizowane z przepisami o wadach oświadczenia woli albo o niewykonaniu zobowiązań. Często zawierają one także różne powiązania z tymi przepisami lub ich pozostałości (por. u nas art. 558 § 2; 564; 568 § 2 k.c.) albo też określając uprawnienia płynące z rękojmi odsyłają do tych przepisów. Tak to wyraźnie czyniło Powszechne prawo krajowe dla Państw Pruskich z 1794 r.⁶ oraz w dużej mierze czynią anglosaskie prawa sprzedaży⁷, a także nasze dawne ogólne (§ 41, 83, i 91 o.w.d.) i dzisiejsze branżowe warunki dostaw, co do odszkodowania umownego⁸.

Biorąc pod uwagę historyczny rozwój instytucji odpowiedzialności sprzedawcy za wady fizyczne dostarczonej rzeczy, widzimy wyraźnie, że odpowiedzialność ta może wpływać z różnych norm prawnych. Może ona być ustawowa albo też unormowana wolą stron — jak to najczęściej występuje w krajach anglosaskich oraz stosunkowo rzadziej w krajach kontynentu europejskiego, gdy strony ustalają dodatkowe klauzule gwarancyjne lub sprzedawca (producent) udziela gwarancji. Na tle prawa polskiego — na pierwszy rzut oka — wydaje się, że nabywca rzeczy wadliwych może bronić się przed stratami, opierając się na przepisach: o błędzie (art. 84, 86 i 88 k.c.), o czynach niedozwolonych (art. 415, 443, 361—363 k.c.), o nie wykonaniu lub nienależytym wykonaniu zobowiązań (art. 471—497 k.c.), o gwarancji w przypadku jej udzielenia (art. 577—582) oraz, gdy warunek taki został zastrzeżony, korzystając z przepisów o warunku (art. 89—94 k.c. oraz art. 592 k.c.), a ponadto na przepisach o rękojmi (art. 556—572 k.c.). Oczywiście jest, że w tym układzie stosunków przepisy o rękojmi za wady kodeksu cywilnego oraz ogólnych warunków umów sprzedaży i branżowych warunków dostaw mają jednak podstawowe znaczenie dla sprzedaży i do-

⁶ Tytuł XI (t. I, cz. 1) tegoż prawa zawiera aż 362 paragrafy dotyczące sprzedaży. Przewiduje on odpowiedzialność za wady fizyczne i prawne rzeczy oraz praw będących przedmiotem sprzedaży. W ramach tytułu XI tylko kilka paragrafów poświęconych jest odpowiedzialności sprzedawcy za wady rzeczy ruchomych innych niż zwierzęta (§ 192—198) z odesłaniem kupującego w sprawie jego uprawnień z tytułu rękojmi — zwanej w polskim tłumaczeniu z 1826 r. „ewikcją” — do przepisów o niewykonanie umów (tyt. 5, § 317—332 oraz 285—291), a dalej przepisów o błędzie (tyt. 5, § 329 oraz tyt. 4, § 81. 82. Por. także § 84).

⁷ Por. Sale of Goods Act (1893 r.) obowiązujące w Wielkiej Brytanii, a także Uniform Sales Act (1906 r.) obowiązujący w Stanach Zj. A. P. i Uniform Commercial Code (1956 r.) wprowadzony w kilku stanach St. Zj. A. P., normujący szeroko prawo sprzedaży.

⁸ Ogólne warunki dostaw (o.w.d.) z 1963 r. zastąpione w 1966 r. ogólnymi warunkami umów sprzedaży — zwanymi poniżej o.w.u.s. Por. M.P. z 1966, nr 57, poz. 276 i 277.

stawy. Dla lepszego zrozumienia użyteczności dzisiejszych przepisów o rękojmi⁹ trzeba pokrótce ocenić wartość innych wyżej wyliczonych norm z punktu widzenia ich przydatności dla ochrony kupującego i odbiorcy wadliwego towaru. Przeprowadzając tę ocenę niejednokrotnie wkroczymy w problematykę zbiegu norm w prawie cywilnym¹⁰.

III. BŁĄD JAKO WADA OŚWIADCZENIA WOLI

Uchylenie się od skutków oświadczenia woli z powodu błędu (art. 84, 86 i 88 k.c.) co do jakości rzeczy może mieć niejednokrotnie poważne praktyczne znaczenie dla kupującego (odbiorcy). Zajdzie to zwłaszcza wtedy, gdy kupujący zaniedbał dokonania niezbędnych czynności dla zachowania uprawnień z tytułu rękojmi, takich jak zbadanie rzeczy we właściwym czasie i we właściwy sposób (art. 563, § 2, k.c.) albo zawiadomienia we właściwym czasie sprzedawcy o wykrytej wadzie (art. 563 k.c.). Wystąpi to również wtedy, gdy uprawnienia z tytułu rękojmi wygasną z powodu niedochodzenia ich przed sądem lub komisją arbitrażową. Przy rzeczach ruchomych uprawnienia za wady fizyczne wygasają po upływie roku licząc od dnia, kiedy rzecz została kupującemu wydana (art. 568 k.c.), a w niektórych przypadkach w ciągu sześciu miesięcy (braki ilościowe, art. 569, § 2 k.c.) lub trzech miesięcy (wady główne zwierząt, art. 572, § 2 k.c.). Terminy są więc tu krótkie, gdy tymczasem przy roszczeniach powstałych w następstwie uchylenia się od skutków oświadczenia woli z powodu błędu termin przedawnienia uprawnień może być czasem nawet dziesięcioletni (art. 118 k.c.), licząc od uchylenia się od skutków oświadczenia woli. Uchylenie się nastąpi tu przez oświadczenie kupującego złożone sprzedawcy na piśmie (art. 88, § 1, k.c.). Dodajmy także, że możliwość doręczenia takiego pisma ze skutkami prawnymi trwa przez rok, gdyż uprawnienie do uchylenia się od skutków oświadczenia woli w razie błędu wygasa dopiero po upływie roku od wykrycia błędu (art. 88, § 2, k.c.).

Także w wypadku udzielenia kupującemu gwarancji, kupujący może

⁹ Termin „rękojmia” jest terminem wieloznacznym (np. art. 20 pr. rz.). Termin „rękojmia za wady” jest terminem wytworzonym dopiero w XIX wieku. We wcześniejszym polskim prawie termin „rękojmia” (rodzaju męskiego) oznaczał w ogóle coś innego, a w szczególności zwłaszcza poręczyciela lub poręczenie, a „rękojmia za wady” była określana terminem „ewikcja”. Także „ewikcja” była jednak terminem wieloznacznym. Por. J. Matuszewski: *Rękojmia w k.z. i rękojmia w dawnej polszczyźnie*, a także *Ewikcja i rękojmia*, Czasopismo Prawno-Historyczne 1963, z. 1, s. 203—222, oraz z. 2, s. 123—158. W k.c. Królestwa Polskiego (wyd. z 1922 r.) rękojmia nazwana jest „zaręczeniem” (art. 1641).

¹⁰ Problematyką tą zajął się w ostatnich latach A. Ohanowicz. Por. tego autora: *Zbieg norm w polskim prawie cywilnym*, Warszawa 1963, s. 1—186 oraz *Zbieg norm w kodeksie cywilnym*. Państwo i Prawo 1965, z. 2, s. 189—194.

być zainteresowany w ochronie swych praw przez wykorzystanie przepisów o wadach oświadczenia woli. Kupujący, który otrzymał gwarancję, będzie bowiem nieraz pozbawiony możliwości odstąpienia od umowy w okresie trwania gwarancji, przez wykonanie uprawnień z tytułu rękojmi (art. 579 i 560 k.c.).

Przy sprzedaży i dostawach spotkać się możemy z wadami oświadczenia woli nie tylko przy zawarciu umowy, ale również przy jej wykonaniu. Nie ulega chyba wątpliwości, że czynności związane z wykonaniem umowy sprzedaży lub dostawy są także czynnościami prawnymi¹¹. Wykonując swe zobowiązanie sprzedawca (dostawca) wydaje rzecz kupującemu, a kupujący ją odbiera. Z wydaniem i odbiorem niejednokrotnie (choć nie zawsze, art. 155, § 2 k.c.) będzie się wiązać „przeniesienie własności” rzeczy albo też „pozostawienie rzeczy do wyłącznej dyspozycji kupującego” (art. 535, § 1 i § 2, k.c.), co jest równoznaczne przy dostawach z „dostarczeniem” rzeczy odbiorcy (art. 605 k.c.). Na skutek wydania i odbioru wygasa zobowiązanie sprzedawcy (dostawcy) przez jego wypełnienie itp. Wydanie i odbiór nie są tylko materialnym i zmysłowym zabraniem rzeczy, lecz są zarazem czynnością prawną, przy której wady oświadczenia woli — związane z wadami rzeczy — odegrać mogą poważną rolę.

W wypadku uchylenia się od skutków prawnych oświadczenia woli czynność prawną uznać należy za niedokonaną. Jeżeli strony sobie coś na jej poczet świadczyły, będą one mogły żądać zwrotu świadczenia według przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu (art. 405—414). Czasem nawet będą mogły tu mieć zastosowanie przepisy o czynach niedozwolonych (art. 415 i 361—363 k.c.), jeżeli kupujący (odbiorca) potrafi wykazać winę sprzedawcy (dostawcy) — polegającą np. na podstępym wywołaniu błędu (art. 86 k.c. oraz art. 264 k.k.). Natomiast wykonywanie uprawnień z tytułu rękojmi występuje zawsze przy istniejącej, a więc ważnej umowie. Poza tym uprawnienia z tytułu rękojmi są znacznie szersze i bardziej różnorodne (art. 560, 561 i 566 k.c.). Tutaj, między innymi, jeżeli kupujący (odbiorca) odstępuje od umowy, strony powinny sobie nawzajem zwrócić otrzymane świadczenia według przepisów o odstąpieniu od umowy wzajemnej (art. 560, § 2, k.c. oraz 494 i 566 k.c.).

Na tle powyższych i niestety pobieżnych uwag o uchyleniu się od skutków oświadczenia woli z powodu błędu oraz o odpowiedzialności z tytułu rękojmi za wady — zachodzi pytanie, czy kupujący może swobodnie wybierać pomiędzy tymi dwiema alternatywami prawnymi, podporządkowując występujący stan faktyczny bądź jednym, bądź drugim przepisom? Odpowiedź na to pytanie jest w różnych krajach różna.

¹¹ Na przykład przy obiektach pływających dostawę uważa się za wykonaną z chwilą podpisania protokołu zdawczo-odbiorczego (M. P. z 1964 r., nr 3, poz. 9, § 17).

I tak np. w krajach, gdzie obowiązuje prawo francuskie, kupujący ma wybór zbiegających się norm, gdy natomiast tam, gdzie obowiązuje prawo niemieckie, kupujący może korzystać jedynie z przepisów o rękojmi za wady (*lex specialis*), jednakże nauka i judykatura czynią tu wyjątek, gdy błąd wywołał sprzedawca podstępnie¹².

Na tle polskiego kodeksu cywilnego budzą się podobne wątpliwości, a sądy nie miały jeszcze okazji wyrazić swego zdania w tej sprawie. Wydaje się jednak, że rozstrzygnięcie nie może być tu jednolite¹³.

Zbieg norm jest jednym ze sposobów umocnienia praw i ułatwienia ich realizacji. Sądy powinny więc pozostawiać stronom swobodę w stosowaniu różnych norm dla ochrony ich praw bądź to alternatywnie, bądź też kumulatywnie, w zależności od właściwości tych norm. Ta swoboda — o ile prawo inaczej nie stanowi (art. 443 k.c.) — powinna jednak ulec ograniczeniu tam, gdzie określone normy stanowią *lex specialis* w stosunku do innych norm, które należy uważać za *lex generalis*, jeżeli normy o charakterze *lex specialis* zachowują w danym stanie faktycznym nadal swoją moc lub celowe jest ich utrzymanie¹⁴. Taki układ stosunków widzimy właśnie pomiędzy normami o wadach oświadczenia woli (*lex generalis*) oraz o rękojmi za wady (*lex specialis*). W ustroju socjalistycznym przepisy o rękojmi podyktowane są nie tylko interesami obu stron, ale także troską o ochronę gospodarki narodowej przed stratami. W szczególności własność socjalistyczną i sprzedawcę chronić mają przepisy o obowiązku zbadania rzeczy przez kupującego celem wykrycia wad oraz o zawiadomieniu sprzedawcy o wadach (art. 563 k.c.). Sankcją za ich nieprzestrzeganie jest utrata uprawnień z tytułu rękojmi (art. 564 k.c.)^{14a}. W interesie kupującego oraz w obronie poszanowania zasad współżycia społecznego sankcja ta nie występuje tam, gdzie sprzedawca wadę podstępnie zataił albo zapewnił kupującego, że wady nie istnieją (art. 564 k.c.; por. art. 558, § 2, i 568, § 2 k.c.).

Powyższe stwierdzenie pozwala nam przyjąć, że ile razy sprzedawca wadę podstępnie zataił (art. 86 k.c.) albo też zapewnił kupującego, że wady nie istnieją (art. 84 albo 86 k.c.) — kupujący będzie mógł oprzeć się na przepisach o wadach oświadczenia woli (art. 88 k.c.). Odpadają tu bowiem ograniczenia swobody wyboru norm, gdyż przepisy o rękojmi nie mają tu już chronić sprzedawcy oraz własności społecznej, dając pierwszeństwo poszanowaniu zasad współżycia społecznego. Podstępne

¹² E. Rabel, o. a, t. II, s. 11(6—118).

¹³ Inaczej A. Ohanowicz, który przyznaje uprawnionemu zawsze swobodny wybór. Por. A. Ohanowicz, *Zbieg norm w polskim prawie cywilnym*, Warszawa 1963, s. 80—81.

¹⁴ Zasada „*lex specialis derogat legi generali*” ma zastosowanie z różnymi wyjątkami, pozwalającymi czasem na stosowanie przepisów szczególnych obok ogólnych. Por. w tej sprawie A. Ohanowicz op. cit., s. 49—54.

^{14a} Sankcje te są złagodzone przez iristrukcję w sprawie umów sprzedaży i dostawy (MP. z 1966 r., nr 57, poz. 277, § 21, ust. 4).

zatajenie wady jest przy czynnościach prawnych z reguły równoznaczne z podstępnym wywołaniem błędu co do treści czynności prawnych. Takie zachowanie jest zarazem czynem niedozwolonym, tworzącym dodatkowy zbieg norm, tym razem pomiędzy, przepisami o błędzie co do treści czynności prawnej, wywołanym podstępnie (art. 86 k.c), oraz przepisami o czynach niedozwolonych (art. 415).

Zagadnienie jest więc proste tam, gdzie sprzedawca wadę podstępnie zataił albo zapewnił kupującego, że wady nie istnieją. Kupującemu służy wybór właściwych norm (wybór alternatywny) dla ochrony swych uprawnień¹⁵. Więcej trudności nastręcza rozstrzygnięcie tego problemu, jeśli sprzedawcy nie można zarzucić podstępnego działania, ani też nie zapewniał on kupującego, że wady nie istnieją. Będą to przypadki, gdy błąd co do jakości rzeczy został wywołany przez sprzedawcę bez jego winy, albo gdy wiedział on o błędzie kupującego lub mógł z łatwością błąd zauważyć (art. 84 k.c). W takich wypadkach — w myśl kodeksu cywilnego (art. 563 i 564 k.c.) — będą miały w pełni zastosowanie przepisy o rękojmi, które obok ochrony kupującego przewidują także badanie przedmiotu sprzedaży przy odbiorze oraz zawiadomienie sprzedawcy o wadach. Obowiązują one w interesie sprzedawcy oraz w celu ochrony gospodarki narodowej przed stratami. Znają je również ogólne warunki umów sprzedaży i liczne branżowe warunki dostaw, choć tu spotykamy się z nielicznymi wyjątkami od tej zasady¹⁶. Wyjątki te powodują, iż obowiązek „zbadań” i „zawiadomienia” w obrocie społecznym nie zawsze pozbawia odbiorcę uprawnień z tytułu rękojmi. Nie zawsze obowiązki te należy tworzyć w interesie stron i mienia społecznego, gdyż czasami ustalenie powstania i przyczyn wad jest możliwe w każdym terminie, z czym łączy się zbędność wspomnianych rygorów. Widzimy to np. przy wadach konstrukcyjnych, co do wielkości, grubości, kształtu itp. Także jeśli obraz znanego malarza został podrobiony, powstanie i przyczyny wady można ustalić w każdym terminie.

Patrząc na powyższy układ stosunków dochodzi się do wniosku, że jeśli przy sprzedaży i dostawie na kupującym (odbiorcy) ciąży obowiązek właściwego i terminowego badania rzeczy przy odbiorze oraz terminowego zawiadomienia sprzedawcy (dostawcy) o wadach rzeczy, to kupujący (odbiorca) nie może korzystać z przepisów o wadach oświadczenia woli — celem uchylenia się od skutków czynności prawnych — chyba że sprzedawca wadę podstępnie zataił albo zapewnił kupującego, że wada nie istnieje. Pomijając te wyjątkowe wypadki, przepisy o rękojmi należy

¹⁵ Por. w tej sprawie A. Ochanowicz, op. cit., s. 80—£1.

¹⁶ Co do wyjątków por. § 40 o.w.u.s. oraz np. b.w.d. materiału siewnego (M. P. z 1960, nr 64, poz. 306, § 19). a także b.w.d. zbóż (M. P. z 1957 r. nr 15, poz. 117, § 23, ust. 4) oraz w sprawie zbóż Orzecznictwo arbitrażowe, PUG 1959, nr 12 poz. 68.

więc stosować, gdy na kupującym (odbiorcy) ciążył obowiązek badania rzeczy i zawiadomienia o wadzie¹⁷.

Dla poparcia tej tezy podajemy przykład z wadami owoców cytrusowych w obrocie uspołecznionym¹⁸. W myśl obowiązujących przepisów, podstawę do rozliczenia za odebrane owoce cytrusowe z magazynu dostawcy jest ilość oraz jakość towaru stwierdzona w momencie wydania z magazynu. Wady stwierdzone później, to jest po odbiorze towaru z magazynu, nie są już chronione przepisami o rękojmi. Gdybyśmy tu pozwolili kupującemu uchylić się od wszelkich skutków oświadczenia woli, obowiązujące rygory co do zachowania uprawnień z tytułu rękojmi za wady fizyczne zostałyby pozbawione wszelkiego znaczenia praktycznego, przez stosowanie art. 84 i 88 k.c. Nie można tu więc przyjąć zbiegu norm i swobodnego podporządkowania interesów odbiorcy różnym przepisom, w zależności od jego woli¹⁹.

IV. CZYNY NIEDOZWOLONE I ODPOWIEDZIALNOŚĆ ZA WADY FIZYCZNE

Działanie podstępne sprzedawcy, mające na celu nakłonienie kupującego do zawarcia niekorzystnej dla niego umowy sprzedaży lub do odbioru rzeczy z wadami, jest zawsze czynem niedozwolonym (*dolus*). Sprzedawca może dokonać takiego czynu niedozwolonego w czasie zawierania umowy, wywołując błąd drugiej strony podstępnie przy składaniu oświadczenia woli (art. 86 k.c. oraz art. 415 k.c. — *culpa in contrahendo*), albo też w czasie późniejszym przy wykonaniu świadczenia przez wydanie rzeczy z wadami (art. 415, 443 i 361—362 k.c.). W obu wypadkach spotkamy się z czynem niedozwolonym oraz z winą sprzedawcy. Mamy tu do czynienia z naruszeniem obowiązujących zasad postępowania — zwyczajów lub zasad współżycia społecznego albo też ustawy — które tu właśnie są czynem niedozwolonym (*wina obiektywna*). Mamy tu ponadto do czynienia z działaniem rozmyślnym sprzedawcy, prowadzącym do wywołania błędu u kupującego, a to w celu zawarcia umowy albo też w celu odbioru rzeczy sprzedanej z wadami (*wina subiektywna*). Kto z winy swej wyrządził drugiemu szkodę, obowiązany jest do jej naprawienia (art. 415 k.c; por. art. 566 k.c). Naprawienie szkody powinno nastąpić według wyboru poszkodowanego, bądź przez przywrócenie stanu poprzedniego, bądź przez zapłatę odpowiedniej sumy pieniężnej (art. 363 k.c; por. art. 361 i 362 k.c).

¹⁷ Por. jednak Orzecznictwo arbitrażowe, PUG 1959, nr 9, poz. 48 (ochrona z art. 5 k.c).

¹⁸ Orzecznictwo arbitrażowe, PUG 1964, nr 5, poz. 370; por. PUG 1965, nr 8—9, poz. 461.

¹⁹ W powyższych rozważaniach pominięto problematykę wad oświadczenia woli na tle przepisów o gwarancji. Udzielenie gwarancji często zamyka kupującemu drogę do odstąpienia od umowy (art. 579 i 560 k.c).

Po tych uwagach zastanówmy się nad skutkami prawnymi, które wystąpią na tle czynów niedozwolonych przy zawieraniu umowy oraz jej wykonaniu.

Jeżeli sprzedawca wywoła błąd podstępnie przy zawarciu umowy, kupujący będzie mógł nie tylko uchylić się od skutków prawnych oświadczenia woli i spowodować, że umowa będzie uważana za nie zawartą (art. 86 i 88 k.c.), ale także żądać odszkodowania (art. 414 i 361—363 k.c.), a więc naprawienia szkody. Będzie to zazwyczaj jedynie szkoda, którą poniósł przez to, że zawarł umowę, a więc w szczególności będą to koszty zawarcia umowy, koszty odebrania rzeczy, przewozu, przechowania i ubezpieczenia rzeczy oraz zwrotu dokonanych nakładów w takim zakresie, w jakim nie odniósł korzyści z tych nakładów. Szkody te mogą być jednak znacznie większe i kupujący może żądać pełnego odszkodowania (art. 361 k.c.; por. art. 566 k.c.). Widzimy, że występujący tu zbieg norm pozwala na kumulatywne stosowanie zarówno przepisów o wadach oświadczenia woli (art. 86 i 88 k.c.), jak i przepisów o czynach niedozwolonych (art. 415 k.c.) i wiążącym się z nimi obowiązkiem naprawienia szkody (art. 361—363 k.c.).

Problematyka czynów niedozwolonych — w ramach umowy sprzedaży i dostawy — odgrywa znacznie większą rolę przy wykonaniu umowy, polegającym na dostarczeniu (wydaniu) rzeczy z wadami, jeżeli wady rzeczy są tego rodzaju, że wprowadzenie rzeczy do obrotu jest przestępstwem. Przestępstwem jest świadome wprowadzenie do obrotu, zbywanie lub oddawanie do użytku wyrobów przemysłowych złej jakości — w myśl dekretu z 1953 r. o wzmożeniu walki z produkcją złej jakości (Dz. U. nr 16, poz. 63). Podobnie przestępstwem będzie wprowadzenie do obrotu artykułów nie odpowiadających normom polskim lub branżowym — w myśl ustawy z 1961 r. o normalizacji (Dz. U. nr 53, poz. 298). Na tle tych przepisów lub podobnych wcześniejszych²⁰ komisje arbitrażowe przyjmują, że w wypadku dostarczenia rzeczy złej jakości albo nie odpowiadających obowiązującym normom stanowi czyn niedozwolony, a co się z tym łączy kupujący (odbiorca) może oprzeć swoje roszczenia na przepisach o czynach niedozwolonych, jeżeli posługiwanie się tymi przepisami jest dla niego korzystniejsze aniżeli korzystanie z uprawnień z tytułu rękojmi²¹. Takie orzecznictwo jest zgodne z przyjętym wyraźnie przez nasze prawo zbiegiem norm przy odpowiedzialności za szkodę w dziedzinie kontraktowej oraz deliktowej (art. 443 k.c.).

²⁰ Por. uchylony już dekret z 1953 r. o normach i Polskim Komitecie Normalizacyjnym (Dz. U. nr 15, poz. 61 z późniejszymi zmianami).

²¹ Orzecznictwo arbitrażowe, PUG 1962, nr 4, poz. 222 oraz 1964, nr 8—9, poz. 400 i nr ill, poz. 407, a także OSPiKA z 1962, nr 7—8, poz. 175 z glosą H. Dawidowiczowej. Por. M. Madey, *Rękojmia przy dostawach w obrocie PRL*, Warszawa 1965, s. 130—139, a ponadto orzecznictwo przedwojenne, np. Zbiór Orzeczeń SN z 1937, poz. 187, które także zna odpowiedzialność sprzedawcy z czynu niedozwolonego.

Może ono także doprowadzić do poważnego rozszczerzenia odpowiedzialności za wady rzeczy. Każde bowiem świadome nakłonienie kupującego (odbiorcy), za pomocą wprowadzenia go w błąd, do niekorzystnego rozporządzenia mieniem (zapłata ceny) stanowi czyn niedozwolony, będący nawet przestępstwem (art. 264 k.k.). Obok takiego czynu niedozwolonego będą i inne, choć nie zawsze zagrożone sankcjami karnymi.

Swoboda wyboru pomiędzy różnymi przepisami daje kupującemu poważne korzyści. Gdy zaniedbał on terminy zbadania rzeczy oraz zawiadomienia sprzedawcy o wadach rzeczy (art. 563 i § 34 o.w.d.) następuje z reguły utrata uprawnień z tytułu rękojmi (art. 564 k.c.)²². Także długość i sposób obliczania terminów do dochodzenia uprawnień będzie różny przy rękojmi (art. 568 k.c.) oraz przy czynach niedozwolonych (art. 442 k.c; por. ust. 118 oraz 117, § 3, k.c.). Kupujący będzie więc niejednokrotnie zainteresowany w korzystaniu z przepisów o czynach niedozwolonych dla ochrony swych interesów. Korzystanie z tych przepisów zmusza go jednak do przeprowadzenia różnych dodatkowych dowodów — jak zwłaszcza wykazanie winy, szkody i związku przyczynowego — których wykazanie nie zawsze jest konieczne przy realizacji uprawnień z tytułu rękojmi. Podstawowe uprawnienia z tytułu rękojmi powstają niezależnie od winy sprzedawcy (dostawcy).

Orzecznictwo arbitrażowe — stwierdzające, że wprowadzenie do obrotu wyrobów przemysłowych złej jakości albo nie odpowiadających normom jest czynem niedozwolonym — wyjaśnia nam jedynie, że kupujący (odbiorca) może żądać odszkodowania na zasadach deliktowych (art. 415 k.c), na skutek postawienia do dyspozycji sprzedawcy (dostawcy) rzeczy z wadami. Nie stwierdza ono nigdzie jasno, że wydanie i odbiór rzeczy z wadami są czynnościami prawnymi nieważnymi. Czynność prawna będąca przestępstwem jest czynnością sprzeczną z ustawą i jako taka jest czynnością nieważną (art. 59 k.c.). Z powodu nieważności tej czynności należy przyjąć, że sprzedawca (dostawca) — mimo że wydał rzecz, a kupujący (odbiorca) ją odebrał — nie wykonał swego świadczenia. Mamy tu więc do czynienia z niewykonaniem zobowiązań, w następstwie czego powstała szkoda. Przyjmijmy, że skutkiem tego kupujący pragnie odstąpić od umowy. Zaspokojenie interesów kupującego w ramach jedynie przepisów o czynach niedozwolonych (*ex delicto*) — jak to czyni orzecznictwo — napotyka jednak na trudności. Tak dawne (art. 159 k.z.), jak i dzisiejsze przepisy prawa cywilnego (art. 363 k.c.) nie dają możliwości poszkodowanemu równoczesnego naprawienia szkody przez „przywrócenie stanu poprzedniego” oraz „zapłatę odpo-

²² Wyjątkowo będzie czasami inaczej. Por. np. § 34. ust. 7 i 8 dawnych o.w.d. i § 40 o.w.u.s. oraz zwłaszcza Orzecznictwo arbitrażowe, PUG 1959, nr 9, poz. 48. Por. zwłaszcza § 21, ust. 4, instrukcji w sprawie umów sprzedaży i dostawy (M. P. 1966, nr 57, poz. 277).

wiedniej sumy pieniężnej", a więc łącznie tych dwóch świadczeń (por. art. 363 k.c.). W praktyce takie połączenie świadczeń byłoby tu równoznaczne co do następstw z odstąpieniem od umowy skutkiem niewykonania zobowiązań, połączonym z żądaniem naprawienia szkody (art. 491 i 494 k.c.). Tak właśnie rozwiązują ten problem komisje arbitrażowe, mimo że brak tu odpowiedniego przepisu prawa w dziedzinie czynów niedozwolonych (art. 415 k.c.) oraz naprawienia szkody (art. 361—363 k.c.)²³.

Powyższych trudności nie napotykamy tam, gdzie kupujący (odbiorca), stawiając przedmiot sprzedaży do dyspozycji sprzedawcy, żąda wykonania zobowiązania i naprawienia szkody wynikłej ze zwłoki (art. 415, 476 i 361—363 k.c.)²⁴.

V. SKUTKI NIEWYKONANIA ZOBOWIĄZAĆ I ODPOWIEDZIALNOŚĆ ZA WADY FIZYCZNE

Sprzedaż lub dostawa rzeczy, których jakość i ilość jest niezgodna z umową, jest nienależytym wykonaniem umowy — o ile kupujący „odebrał” (art. 535 i 612), czyli „przyjął” (§ 2 dawnych o.w.d.) przedmiot świadczenia²⁵. Z odbiorem rzeczy, w rozumieniu przepisów o sprzedaży i dostawie mamy do czynienia wtedy, gdy było wolą kupującego (odbiorcy) przyjęcie rzeczy jako umówionego świadczenia. Taki „odbior” (przyjęcie) rzeczy musimy wyraźnie odróżnić od czysto fizycznego odebrania rzeczy polegającego jedynie na materialnym i zmysłowym zabraniu rzeczy. Działanie to wystąpi np. gdy kupujący otrzymuje paczkę z przedmiotem sprzedaży w formie przesyłki pocztowej lub kolejowej. Dopiero po otwarciu paczki uzna tę przesyłkę (akt woli) za wykonanie świadczenia (np. art. 453 k.c.), albo też nie przyjmie świadczenia uważając, że przesłano mu inne rzeczy niż umówione, a więc zupełnie inne albo w sposób oczywisty nie posiadające właściwości wynikających z umowy. Taki „odbior” (przyjęcie) należy dalej odróżnić od zbadania

²³ Na tle przepisów o skutkach niewykonania zobowiązań spotykamy tu również trudności z uwagi na rygory ustawowe (dodatkowy termin itp.) związane z odstąpieniem od umowy. Por. art. 491, 492 i 494 k.c., a także Orzecznictwo arbitrażowe, PUG 1961, nr 2, poz. 145 oraz nr 10, poz. 192. Dalej, zwrot ceny może być podporządkowany zarówno przepisom o czynach niedozwolonych (art. 415 oraz 361—363 k.c.), jak i przepisom o bezpodstawnym wzbogaceniu. Por. art. 405 k.c. oraz Orzecznictwo arbitrażowe, PUG 1960, nr 11—12, poz. 133.

²⁴ Nie ma tu także trudności w stosowaniu art. 491, § 1, k.c. Por. § 76 i § 83 o.w.d. — W myśl niektórych orzeczeń, świadome dostarczenie towaru posiadającego wady upoważnia wierzyciela do stosowania uprawnień z tytułu rękojmi, mimo nie zachowania terminu reklamacji, a to z uwagi na art. 3 p.o.p.c. (dzisiaj art. 5 k.c.); por. Orzecznictwo arbitrażowe, PUG 1959, nr 9, poz. 48.

²⁵ O „przyjęciu” świadczenia mówią czasem przepisy k.c. Por. np. art. 450, 452 i 486 k.c.

rzeczy (art. 563, 564 k.c), które to „zbadanie” nazywane jest w różnych warunkach dostaw „odbioru jakościowym” rzeczy²⁶.

Nieodebranie (nieprzyjęcie) świadczenia — jeśli jest uzasadnione — wywołuje po stronie sprzedawcy (dostawcy) niewykonanie zobowiązania. Jeżeli takie niewykonanie zobowiązania powoduje niespełnienie świadczenia w terminie dłużnik dopuszcza się zwłoki, chyba że opóźnienie w spełnieniu świadczenia jest następstwem okoliczności, za które dłużnik odpowiedzialności nie ponosi (art. 476 i 486, § 2, k.c.). Kupujący (odbiorca) może wtedy stosować wszelkie przepisy o skutkach niewykonania zobowiązań (art. 471—479 k.c. oraz § 49 o.w.u.s.), a w szczególności przepisy wiążące się ze zwłoką dłużnika. Natomiast nie mogą tu mieć zastosowania przepisy o rękojmi, gdyż te obowiązują dopiero wtedy, gdy kupujący (odbiorca) odebrał (przyjął) świadczenie.

Odebranie (przyjęcie) rzeczy, których jakość i ilość jest niezgodna z umową — a w szczególności rzeczy z wadami — tworzy wykonanie świadczenia, chociaż jest ono nienależytym wykonaniem zobowiązania²⁷. Jeżeli sprzedawca (dostawca) w celu wypełnienia zobowiązania wykona świadczenie — które kupujący (odbiorca) odebrał (przyjął) — zobowiązanie świadczenia rzeczy wygasa. Jednakże skutkiem nienależytego wykonania świadczenia powstaną tu na korzyść kupującego (odbiorcy) różne nowe uprawnienia. W różnych prawodawstwach odmienne będą podstawy tych uprawnień²⁸. Na tle naszego prawa można brać pod rozwagę jedynie przepisy o skutkach niewykonania (nienależytego wykonania) zobowiązań (art. 471, 478, 480, 491—494 k.c. i § 49 o.w.u.s.) oraz przepisy o rękojmi (art. 556—576 oraz § 37—45 o.w.u.s.).

Przepisy kodeksu cywilnego o skutkach niewykonania zobowiązań tak dalece chronią interesy kupującego, że zazwyczaj byłoby dla kupującego korzystniej, gdyby właśnie te przepisy — a nie przepisy o rękojmi — chroniły jego interesy.

1) Kupujący może nie przyjąć świadczenia jeżeli, rzecz w stopniu istotnym nie ma właściwości (jakości, ilości) wynikających z umowy (art. 354 k.c.) i żądać naprawienia szkody (art. 471 k.c.) — co przypomina nam przepisy o odstąpieniu od umowy na podstawie uprawnień z tytułu rękojmi (art. 560 i 566 k.c.);

²⁶ Por. np. § 34 dawnych o.w.d. oraz b.w.d. Obok „odbioru jakościowego” warunki dostaw znają też „odbior ilościowy”. W odróżnieniu od tych odbiorów spotykamy w nich termin „przyjęcie” rzeczy, które jest właśnie czynnością prawną (akt woli), należącą do obowiązków odbiorcy obok zapłaty ceny.

²⁷ Zasada ta może nie wydawać się słuszna na tle niektórych przepisów o.w.u.s. i b.w.s., o czym poniżej.

²⁸ Por. wyżej uwagi o prawie anglosaskim oraz o Powszechnym prawie krajowym dla Państw Pruskich, które nakazują stosować wtedy przepisy o niewykonaniu lub nienależytym wykonaniu zobowiązań, z powodu braku właściwych norm prawnych w przepisach o rękojmi.

2) Gdy przyjmie rzecz (odbierze), może on żądać naprawienia szkody wynikłej z nienależytego wykonania zobowiązania (art. 471 k.c.) — z powodu wad rzeczy — i może potrącić tę wierzytelność z ceny, którą ma zapłacić sprzedawcy — co prowadzi do obniżenia ceny i przypomina przepisy o rękojmi (art. 560 i 566 k.c.);

3) Jeżeli wadą są dotknięte rzeczy oznaczone tylko co do gatunku, kupujący może rzeczy bez wad odebrać, a innych (z wadami) nie przyjmując, żądając jednak wypełnienia pozostałej części świadczenia (art. 353 i 354 k.c.) oraz naprawienia szkody (art. 471 k.c.) — co w rzeczywistości jest żądaniem dostarczenia zamiast rzeczy wadliwych takiej samej ilości rzeczy wolnych od wad oraz naprawienia szkody wynikłej z opóźnienia; przypomina to znowu przepisy o rękojmi (art. 561, § 1, k.c.);

4) Ponadto w każdym z powyższych przypadków kupujący może żądać naprawienia szkody wynikłej z niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania (art. 471) — co również występuje w przepisach o rękojmi (art. 560 i 566 k.c. oraz 561 k.c.).

Jedynie przy sprzedaży przez wytwórcę rzeczy o oznaczonej tożsamości, kupujący — opierając się na przepisach o skutkach niewykonania zobowiązań — natrafi na trudności w żądaniu od sprzedawcy usunięcia wady (por. jednak art. 561, § 2, oraz art. 480, a ponadto art. 471 i 363 k.c.). Uprawnienia z tytułu rękojmi będą tu korzystniejsze (art. 561, § 2 k.c.). Jednakże rzadko zachodząca ta niedogodność²⁹ jest przy dochodzeniu roszczeń na podstawie przepisów o skutkach niewykonania zobowiązań co najmniej wyrównana: a) przez terminy przedawnienia (art. 118 k.c. oraz 568, 569, 572 k.c.), b) przez brak obowiązku właściwego zbadania rzeczy i zawiadomienia o jej wadach (art. 563 i 564 k.c.), c) oraz przez brak ograniczeń w dochodzeniu różnych uprawnień w przypadku udzielenia gwarancji (art. 579 k.c.)³⁰.

Już to pobieżne zestawienie kodeksowych uprawnień kupującego (odbiorcy) z tytułu skutków niewykonania zobowiązań oraz z tytułu rękojmi poucza nas, że przepisy o skutkach niewykonania zobowiązań nieraz lepiej bronią interesów kupującego aniżeli przepisy o rękojmi. Jednakże przepisy o rękojmi mają na celu nie tylko ochronę interesu kupującego (odbiorcy), lecz również sprzedawcy (dostawcy), a ponadto ich stosowanie przyczynia się niejednokrotnie do ochrony przed stratami gospodarki narodowej, a w szczególności mienia społecznego. Zasady przyjęte przez przepisy o rękojmi są dawne, tradycyjne i przyzwyczajenie do ich stosowania jest powszechne. Nic też dziwnego, że prze-

²⁹ przy dostawach, dostawca zobowiązuje się „wytworzyć” oraz „dostarczyć” rzecz. Ponieważ „wytworzenie” jest zobowiązaniem czynienia, będzie tu chyba można stosować art. 480 k.c. Por. art. 605, 613 i 627 k.c. oraz dawny art. 486 k.z.

³⁰ Por. jednak także art. 560, § 1, k.c. — co do ograniczeń w odstąpieniu od umowy, oraz art. 491 i 492 k.c.

pisy o rękojmi traktuje się zwykle jako *lex specialis* w stosunku do *lex generalis*, którym mają być przepisy o skutkach niewykonania zobowiązań³¹.

Roszczenia wynikające z przepisów o niewykonaniu zobowiązań — a zwłaszcza niektóre z nich (art. 471)³² — mogą wystąpić zarówno przed wykonaniem przez sprzedawcę (dostawcę) świadczenia, jak i po jego wykonaniu, chyba że przyjmiemy, iż działanie tych przepisów jest wyłączone przez przepisy o rękojmi. I tu wyraźnie stwierdzić trzeba, że uprawnienia z tytułu rękojmi za wady chronią interes kupującego dopiero wówczas, gdy kupujący (odbiorca) — odbierając rzecz — uznał ją za przedmiot świadczenia, a więc gdy przyjął on świadczenie. Dopiero po takim odbiorze, będącym czynnością prawną³³ nabywa kupujący uprawnienia z tytułu rękojmi. Z tego też wynika, że dopiero po takim odbiorze mówić możemy o ewentualnym zbiegu norm³⁴. Przed takim odbiorem kupującemu (odbiorcy) przysługują jedynie i w pełni wszelkie roszczenia płynące z przepisów o niewykonaniu zobowiązań, o ile z uzasadnionego powodu nie przyjął on świadczenia (por. art. 486 k.c.).

Z powszechnych uwag wynika, że po odebraniu (przyjęciu) rzeczy z wadami ewentualnie jest możliwe wyprowadzenie z tego samego stanu faktycznego roszczeń opartych na różnych przepisach prawa. Jednakże praktyka sądów i arbitrażu z reguły nie dopuszcza do tej możliwości, przyjmując że sprzedaż lub dostawa rzeczy dotkniętej wadami fizycznymi jest szczególnym przypadkiem nienależytego wykonania zobowiązania, do którego powinny mieć zastosowanie w miarę możliwości jedynie przepisy o rękojmi, będące tu *lex specialis*. Mają one bowiem chronić nie tylko interesy odbiorcy. Orzecznictwo napotyka jednak na poważne trudności w pełnym i wyłącznym stosowaniu przepisów o rękojmi. Nie brak też orzeczeń, które wbrew interesom sprzedawcy (dostawcy) nie stosują w pełni lub jedynie przepisów o rękojmi, lecz korzystają z przepisów o skutkach niewykonania zobowiązań, gdy przemawia za tym słuszna ochrona kupującego (odbiorcy) lub interes gospodarki narodowej (art. 386 k.c.)³⁵.

³¹ Por. Orzecznictwo arbitrażowe, PUG 1962, nr 10, poz. 259 oraz glosę H. Dawidowiczowej, OSPiKA z 1962, nr 7—8, poz. 1,75.

³² Por. Orzecznictwo arbitrażowe, PUG 1963, nr 6, poz. 304, a także § 49 O.W.U.S.

³³ Por. branżowe warunki dostaw obiektów pływających przeznaczonych na eksport (M. P. z 1964, nr 3, poz. 9, § 14—17 i § 21—29 oraz zwłaszcza § 17).

³⁴ Por. jednak A. Ohanowicz, o.c., s. 81—02, a zwłaszcza s. 83 i 84.

³⁵ Por. Orzecznictwo arbitrażowe, PUG 1962, nr 6, poz. 804. Niewątpliwie niejednokrotnie będzie słuszne korzystanie z art. 471 k.c., gdy kupujący zaniedbał zbadanie rzeczy i zawiadomienie o wadach art. 563 i 564 k.c., co uniemożliwi mu powołanie się na art. 560 i 566 k.c. Braki ilościowe (art. 569, § 2, k.c.) mogą być także czasem potraktowane jako częściowe niewykonanie świadczenia **lub** niena-

Niektóre powyższe rozważania mogą się jednak wydawać niesłuszne w obrocie społecznym, na tle różnych przepisów ogólnych warunków umów sprzedaży i branżowych warunków dostaw. Przepisy te zawierają normę, w myśl której dostawę uważa się za wykonaną dopiero po usunięciu wad, skompletowaniu przedmiotu dostawy lub dostarczeniu przedmiotów, dobrej jakości albo dodatkowej ich ilości (por. § 49, ust. 5, i § 20 o.w.u.s. oraz § 32, ust. 2, dawnych o.w.d.)³⁶. Nieraz odbiorca (kupujący) odbiera towar z wadami — rezygnując z nieprzyjęcia towaru lub z odstąpienia od umowy. Domaga się on jednak naprawy poszczególnych rzeczy albo wymiany niektórych rzeczy z wadami na wolne od wad, albo skompletowania przedmiotu dostawy, albo też dodatkowej jego ilości w przypadku np. małej kaloryczności węgla (zła jakość). Takie nienależyte wykonanie umowy przepisy obrotu społecznego zazwyczaj traktują jako rodzaj niewykonania umowy. Świadczenie będzie spełnione dopiero wówczas, gdy wady zostaną usunięte. Dłużnik dopuszcza się zwłoki, gdy nie spełnia świadczenia w terminie (art. 476 k.c.). Jeżeli wady zostały usunięte po terminie ustalonym dla dostawy, dostawca (sprzedawca) dopuszcza się zwłoki. Z tym łączy się prawo odbiorcy (kupującego) do pobierania kar umownych nie tylko za dostarczenie towaru z wadami (np. § 51, p. 3, o.w.u.s.), lecz ponadto kar za każdy dzień zwłoki (§ 51, p. 6, o.w.u.s.) niezależnie od odszkodowania na zasadach ogólnych (§ 49, ust. 3, o.w.u.s.).

VI. GWARANCJA ORAZ INNE ZASTRZEŻENIA UMOWNE

Obecnie zastanowimy się nad gwarancją na tle przepisów o rękojmi, a także nad zastrzeżeniami umownymi ograniczającymi lub rozszerzającymi rękojmię, a w końcu nad uzależnieniem sprzedaży od warunku, nad sprzedażą na próbę albo z zastrzeżeniem zbadania rzeczy.

Odpowiedzialność sprzedawcy (dostawcy) kształtuje się pod pewnymi względami odmiennie tam, gdzie na przedmiot sprzedaży (dostaw) zo-

leżyte wykonanie świadczenia (art. 471 k.c.). Art. 569 k.c. musi budzić jak najdalej idące zastrzeżenia z uwagi na obliczanie sześciomiesięcznego terminu przedawnienia od „wydania” rzeczy, a przecież w handlu społecznym braki ilościowe będą często brakami ukrytymi w fabrycznym opakowaniu.

³⁶ Podobnie b.w.d. drutów, śrub i czarnych narzędzi (M. P. z 1957 r. nr 100, poz. 584), metali nieżelaznych (M. P. z 1957 r. nr 37, poz. 241), złomu metali, popiołu, żużli (M. P. z 1958 r. nr 11, poz. 39), wyrobów blaszanych (M. P. z 1957 r. nr 101, poz. 587), obuwia itp. (M. P., z 1959 r., nr 77, poz. 409), mięsa i przetworów mięsnych (M. P. z 1959 r., nr 49, poz. 219), warzyw, owoców itp. (M. P. z 1959 r., nr 86, poz. 456), cukru (M. P. z 1959 r., nr 35, poz. 161). Dodajmy, że liczne b.w.d. powodują uzupełniające stosowanie o.w.d. w sprawach nie uregulowanych przez te warunki, co dawniej zwiększało zakres działania § 32, ust. 2, o.w.d., a dzisiaj zwiększa znacznie § 49, ust. 1, 3, 5 i 6 o.w.u.s. Por. § 94, ust. 2, oraz § 20 o.w.u.s.

stała udzielona gwarancja³⁷, że będzie on posiadał określone w umowie właściwości oraz nie będzie obciążony wadami.

Gwarancja może być umowna lub ustawowa. Niektóre tzw. ogólne warunki dostaw z 1950 r. (Biuletyn PKPG, nr 20, poz. 5—8) znaly gwarancję ustawową, która ex lege zobowiązywała dostawcę do wykonania własnym kosztem i staraniem napraw dostarczonych towarów, a w razie potrzeby do wymiany towarów lub wymiany ich części. Taka gwarancja rozszerzała uprawnienia odbiorcy. Ponadto miała ona zastosowanie — inaczej niż przy rękojmi — niezależnie od tego, czy odbiorca „zbadał rzecz” w należyтым czasie oraz „zawiadomił” we właściwym czasie dostawcę. Gwarancja bowiem zawiera zawsze tzw. okres gwarancyjny, w czasie którego trwa obowiązek dostawcy naprawy lub wymiany — na żądanie odbiorcy. Przy dostawach maszyn, urządzeń lub aparatów jest zazwyczaj niemożliwe lub zbyt skomplikowane i kosztowne stosowanie rygorów wynikających z rękojmi, dotyczących badania towaru przy jego odbiorze lub wkrótce po nim. Oceny jakości tych towarów nie można dokonywać jedynie na podstawie samych oględzin ani żmudnych natychmiastowych badań. Potrzebny tu jest okres próby — czasem długiej próby — jakości i pracy przedmiotu dostawy. Chodzi o to, aby w ramach trwania gwarancji umożliwić odbiorcy należyte i spokojne sprawdzenie otrzymanych przedmiotów oraz dać mu prawo ewentualnego żądania od dostawcy usunięcia wad albo wymiany rzeczy lub jej części. Tu ustalenie terminów gwarancji (4 do 24 miesięcy) ma na celu głównie określenie szczególnego okresu do sprawdzenia jakości rzeczy przy posługiwaniu się nią zgodnie z jej przeznaczeniem. Z tego względu zamiast „terminów” gwarancji spotykamy się czasem również z „wielkością wykonanej pracy”³⁸. Ustawowa gwarancja, przewidziana przepisami o.w.d. z 1950 r. w niczym nie ograniczała uprawnień odbiorcy z tytułu rękojmi. Uzyskiwał on dodatkowe uprawnienia z tytułu gwa-

³⁷ Gwarancja jest terminem technicznym, nowym w przepisach prawa polskiego w dziedzinie sprzedaży i dostaw. Po raz pierwszy spotykamy ten termin w dawnych ogólnych warunkach dostaw z 1950 r. (Biuletyn PKPG, nr 20, poz. 226, nr 5—8). Nauka prawa posługiwała się jednak tym terminem wcześniej, w odniesieniu do innych stosunków prawnych (art. 91 k.z. oraz 391 k.c.). W stosunku do rękojmi termin ten nie jest używany w sensie jednolitym, co widzimy w różnych dawnych i dzisiejszych „warunkach” dostaw i robót budowlanych. Por. np. M. P. z 1958 r. nr 32, poz. 186, § 55—57; M. P. z 1959 r., nr 29, poz. 137, zał. § 8—43 oraz dodane do niego załączniki; M. P. z 1961 r., nr 29, poz. 143; M. P. z 1960 r. nr 64, poz. 306; M. P. z 1964 r., nr 3, poz. 9 i inne. Widzimy to także w urzędowym tłumaczeniu międzynarodowych warunków dostaw opracowanych pod auspicjami EKG — ONZ, np. w ogólnych warunkach sprzedaży w imporcie i eksporcie trwałych dóbr konsumpcyjnych i innych wytworów przemysłu mechanicznego produkcji seryjnej, nr 730, Polska Izba Handlu Zagranicznego, Warszawa 1963.

³⁸ Na przykład droga przebyta przez samochód, ilość obrotów maszyny. Por. np. § 37, ust. 3 dawnych o.w.d. oraz § 46, ust. 6, o.w.u.s.

rancji — nie w zamian za to nie tracąc³⁹. Dodajmy, że w owym czasie kodeks zobowiązań — w ramach rękojmi — nie przyznawał kupującemu uprawnienia do żądania od sprzedawcy usunięcia wady, jak to czyni w dużej mierze dzisiejsze prawo (art. 561, § 2, k.c. oraz § 45 o.w.u.s.). Kodeks zobowiązań nie znał też gwarancji.

Kodeks cywilny szeroko normuje gwarancję przy sprzedaży (art. 577—582 k.c.), a jej przepisy mają zastosowanie do dostaw (art. 612 k.c.), o ile przepisy ogólnych warunków umów sprzedaży lub branżowych warunków dostaw (*lex specialis*) nie stanowią co innego. Jednakże kodeksowe przepisy o gwarancji z jednej strony częściowo rozszerzają oraz z drugiej poważnie ograniczają uprawnienie kupującego z tytułu rękojmi. Podobnie czynią to niektóre branżowe warunki dostaw. Gdy mają zastosowanie ogólne warunki umów sprzedaży, ich przepisy o gwarancji (§ 46—48 o.w.u.s.) będą odpowiednio uzupełnione przepisami kodeksu cywilnego rozszerzającymi lub ograniczającymi uprawnienie kupującego (odbiorcy)⁴⁰.

Częściowe rozszerzenie uprawnień kupującego polega — jak przy warunkach dostaw z 1950 r. — na ustaleniu określonego terminu, zazwyczaj rocznego, w czasie którego ujawniające się wady mają być usunięte przez sprzedawcę albo też w następstwie ich ujawnienia sprzedawca ma wymienić rzecz sprzedaną na taką samą wolną od wad (art. 577 k.c.). Z reguły jednak wady objęte gwarancją będą jedynie wadami powstałymi z przyczyn tkwiących w rzeczy sprzedanej (art. 578 k.c.), a w szczególności z powodu złej konstrukcji, montażu, nieodpowiednich materiałów lub wadliwej robocizny. Będą to więc wady, co do których nie ma wątpliwości, że powstały w toku produkcji⁴¹.

Poważnym ograniczeniem uprawnień kupującego jest, że kupujący — który otrzymał gwarancję — może wykonać uprawnienia z tytułu rękojmi za wady fizyczne rzeczy dopiero wtedy, gdy sprzedawca we właściwym czasie nie uczynił zadość obowiązkowi wynikającemu z gwarancji (art. 579 k.c.). Dodajmy, że często obowiązki wynikające z gwarancji

³⁹ Są przepisy o gwarancji, które tworzą zespół praw i obowiązków wchodzących całkowicie w miejsce uprawnień z rękojmi. Taka gwarancja uchyla raz na zawsze działanie wszelkich przepisów o rękojmi. Por. np. M. P. z 1999 r., nr 29, poz. 137 oraz 1961 r., nr 29, poz. 143.

⁴⁰ M. P. z 1966 r., nr 57, poz. 276, zał. § 46—48, oraz poz. 277. § 1 (Instrukcja w sprawie postępowania przy zawieraniu i wykonywaniu umów sprzedaży i umów dostawy).

⁴¹ W myśl dawnych § 34, ust. 7 i 8, o.w.d. odbiorca może dochodzić uprawnień z tytułu rękojmi, gdy zgłosił reklamację z tytułu wady niezwłocznie po późniejszym faktycznym ujawnieniu wady, nawet wtedy, gdy przy należytej staranności wada mogła być ujawniona w ciągu 14 dni od otrzymania rzeczy. Są to ulgi w zbadaniu rzeczy podobne do ulg w okresie gwarancji. Podobnie, lecz jednak inaczej, § 40, ust. 2, o.w.u.s. Por. instrukcję w sprawie umów sprzedaży i umów dostawy (M. P. z 1966, nr 57, poz. 277, § 21).

polegają początkowo jedynie na usunięciu wady, a więc naprawie rzeczy, jak np. przy telewizorach. Natomiast zamiana rzeczy na inną, wolną od wad, ma być ostatecznością następującą po kilku naprawach. W takich i podobnych warunkach, kupujący traci z reguły w okresie gwarancyjnym uprawnienie do odstąpienia od umowy (art. 560 k.c.), które według kodeksu zobowiązań mógł wykonywać bez żadnych ograniczeń (art. 325 k.z.). Podobnie w okresie gwarancyjnym nie może on żądać obniżenia ceny (art. 560 k.c.). Czasem, ze względu na zastrzeżenia znajdujące się w gwarancji, także zamiana rzeczy na inną, wolną od wad, napotka również na trudności (art. 561, § 1, k.c.).

Jak widzimy, kupujący (odbiorca), który otrzymał gwarancję niejednokrotnie znajdzie się w gorszej pozycji, niż gdyby gwarancji nie otrzymał i mógł w pełni korzystać z przepisów o rękojmi. W porównaniu z warunkami dostaw z 1950 r. — w których była gwarancja (Biuletyn PKPG, nr 20, poz. 5—8) — gwarancja z kodeksu cywilnego (art. 577—582) oraz z ogólnych warunków umów sprzedaży (§ 46—48 o.w.u.s. wraz z art. 579 k.c.) i niektórych branżowych warunków dostaw chroni niejednokrotnie więcej sprzedawcę (dostawcę) aniżeli kupującego (odbiorcę). Wydaje się, że nie zawsze jest to słuszne⁴². Gwarancja powstaje z mocy ustawy⁴³ lub umowy. W ostatnim przypadku mamy do czynienia z „zastrzeżeniami” (klauzulami) umownymi rozszerzającymi lub ograniczającymi prawa stron. Strony przy sprzedaży (dostawach) nieraz czynią różne zastrzeżenia umowne.

Zastrzeżeniem umownym będzie rozszerzenie, ograniczenie lub wyłączenie odpowiedzialności z tytułu rękojmi. Rozszerzenie odpowiedzialności sprzedawcy (dostawcy) jest zawsze możliwe i prawo nie czyni tu żadnych ograniczeń. Natomiast ograniczenie lub wyłączenie odpowiedzialności z tytułu rękojmi jest niedopuszczalne w dwóch wypadkach: 1) jeżeli sprzedawca (dostawca) zataił podstępnie wadę przed kupującym (odbiorcą) oraz 2) w stosunkach między jednostkami gospodarki uspołecznionej, chyba że przepis szczególny wyjątkowo na to pozwala (art. 558 k.c.). Takie przepisy szczególne spotykamy w zarządzeniu z 1966 r. w sprawie ogólnych warunków umów sprzedaży oraz umów dostawy w obrocie krajowym pomiędzy jednostkami gospodarki uspołecznionej (M. P. z 1966 r., nr 57, poz. 276, § 2) oraz w niektórych branżowych warunkach dostaw.

Zastanówmy się teraz nad sprzedażą na próbę oraz nad sprzedażą

⁴² Powyżej nie włączono się w same przepisy o gwarancji. Por. jednak: S. Buczkowski i Z. K. Nowakowski, *Prawo obrotu uspołecznionego*, Warszawa 1965, s. 251—255; Z. K. Nowakowski, PUG 1965, nr 6, poz. 169; M. Madey, op. cit., s. 116—122; J. Mayzel, PUG 1963, nr 6, s. 172—176 oraz Zeszyty Prawnicze, Wrocław 1960, nr 1.

⁴³ Ustawy w rozumieniu k.c., gdzie ustawą jest każdy obowiązujący przepis prawa (art. XVI p.w.k.c.). Taką gwarancję przewiduje np. § 46 o.w.u.s.

z zastrzeżeniem zbadania rzeczy przez kupującego. Sprzedaż na próbę (art. 592 k.z.) zawiera również zastrzeżenia umowne, a umowę uważa się przez sprzedawcę (dostawcę) za wykonaną (warunek zawieszający), jeżeli kupujący uzna przedmiot za dobry. Podobna do niej sprzedaż z zastrzeżeniem zbadania rzeczy przez kupującego (odbiorcę) może mieć bardzo poważne znaczenie praktyczne. Sprzedaż tę poczytuje się w razie wątpliwości za zawartą pod warunkiem zawieszającym, że kupujący (odbiorca) uzna przedmiot sprzedaży za dobry (art. 592 i 612 k.c.). W braku oznaczenia w umowie terminu zbadania rzeczy sprzedawca (dostawca) może wyznaczyć kupującemu (odbiorcy) odpowiedni termin. Jeżeli kupujący (odbiorca) rzecz odebrał i nie złożył oświadczenia przed upływem umówionego przez strony lub wyznaczonego przez sprzedawcę (dostawcę) terminu, uważa się, że uznał przedmiot sprzedaży za dobry (art. 592 k.c.). Sprzedaż z zastrzeżeniem zbadania może dać kupującemu (odbiorcy) długi termin do „zbadaania rzeczy”. Umowę uważa się za nie wykonaną, jeżeli kupujący (odbiorca) nie uznał rzeczy za dobrą, czyli za zgodną z jakością oznaczoną przez właściwe przepisy lub przez czynność prawną, albo wynikającą z okoliczności (art. 357 k.c.; por. np. § 4 o.w.u.s.). Mamy tu do czynienia z niewykonaniem umowy wraz z wszelkimi jej skutkami (art. 471—494 k.c.). Sprzedaż z zastrzeżeniem zbadania rzeczy (art. 592 k.c.) prowadzi w rzeczywistości do zmiany przepisów o terminach „zbadaania” czyli o terminach „odbioru jakościowego” rzeczy, zawartych w różnych warunkach sprzedaży i dostaw. Taka zmiana jest więc możliwa i przewidziana przez prawo. Nie koliduje ona z innymi przepisami prawa (art. 558 k.c. oraz np. § 2 zarządzenia z 1966 r.), gdyż przepisy te mówiąc o zakazie ograniczenia odpowiedzialności z tytułu rękojmi mają na myśli ograniczenie odpowiedzialności na niekorzyść kupującego (odbiorcy). Rozszerzenie uprawnień kupującego (odbiorcy) — kosztem sprzedawcy (dostawcy) — jest więc zawsze możliwe (art. 558 i 592 k.c.), chociaż w obrocie krajowym prawie nigdy ono nie występuje, gdyż zbyt silną ma tu pozycję sprzedawca (dostawca).

VII. RĘKOJMIA ZA WADY PRZY SPRZEDAŻY I DOSTAWIE

Patrząc na historyczny rozwój instytucji rękojmi stwierdzić trzeba, że celem rękojmi jest — a również dzisiaj przede wszystkim jest — ochrona kupującego (odbiorcy). Jednakże dzisiaj widzimy szereg elementów nowych, podyktowanych bądź to interesami sprzedawcy (dostawcy), bądź też interesami gospodarki narodowej. Oprócz elementów tradycyjnych, chroniących sprzedawcę (dostawcę) — do których należy zawiadomienie i niekiedy zbadanie przedmiotu sprzedaży (art. 563 i 564 k.c.; § 44 o.w.u.s.) — doszły normy ograniczające odstąpienie od umowy (art. 560, § 1 k.c. i § 45 o.w.u.s.), albo w rzeczywistości pozbawiające

kupującego (odbiorcę) odstąpienia od umowy⁴⁴. Dzisiejsze przepisy o rękojmi przy sprzedaży i dostawach, zwłaszcza w obrocie społecznym, świadczą wyraźnie o tym, że są one tworzone z myślą o zabezpieczeniu gospodarki narodowej przed stratami. Stosunki pomiędzy sprzedawcą (dostawcą) i kupującym (odbiorcą) są w obrocie społecznym tak ułożone — co widzimy przede wszystkim w branżowych warunkach dostaw — że uwzględniają one zadania wynikające z narodowych planów gospodarczych, ekonomiczność produkcji i obrotu oraz zabezpieczenie gospodarki narodowej przed stratami. Te założenia są także podstawą wszelkich innych stosunków pomiędzy jednostkami gospodarki społecznej, a nie tylko stosunków sprzedaży i dostaw (art. 386 k.c.). Jednakże w sprzedaży i dostawie odgrywają one i powinny odgrywać szczególnie wielką rolę — co wynika ze znaczenia tych umów w naszym życiu gospodarczym. Stąd wielkie znaczenie myśli zawartych w art. 386 k.c. tak przy tworzeniu przepisów o rękojmi w warunkach sprzedaży i dostaw (art. 384 k.c.), jak też przy rozstrzyganiu sporów związanych z wadami dostarczonej rzeczy.

Inaczej się dzisiaj handluje rybami i owocami, inaczej węglem, a także inaczej zegarkami i radioaparatami. Jeszcze inaczej wyglądać muszą stosunki stron przy dostawie skomplikowanych maszyn, a zwłaszcza tak kosztownego i skomplikowanego sprzętu, jak statki i inne obiekty pływające. Na skutek tego, dla określenia uprawnień z tytułu rękojmi nie wystarczają przy sprzedaży i dostawach przepisy o rękojmi za wady, zawarte w kodeksie cywilnym (art. 556—582 k.c.), lecz potrzeba ponadto licznych szczególnych przepisów o rękojmi, które znajdują się w trzydziestu ośmiu różnych warunkach dostaw (sprzedaży)⁴⁵. Jednakże wszędzie odpowiedzialność z tytułu rękojmi stanowi wynikającą z ustawy odpowiedzialność sprzedawcy (odbiorcy), która to odpowiedzialność: a) jest związana z wadą przedmiotu, b) występuje nawet mimo braku winy sprzedawcy (dostawcy), c) opiera się na nieświadomości nabywcy o istnieniu wady, trwającej aż do chwili zawarcia umowy lub wydania rzeczy, d) jest ograniczona pod względem czasu dochodzenia uprawnień, e) oraz co najważniejsze — daje szereg uprawnień zmierzających do usunięcia ujemnych skutków nabycia rzeczy o jakości niezgodnej z umową. Uprawnienia te (ad e) kształtują się różnie, w zależności od przedmiotu sprzedaży (dostaw) oraz osób zawierających umowę.

⁴⁴ Na przykład b.w.d. złomu metali itp. (M. P. z 1959 r., nr 11, poz. 39, § 51); b.w.d. węgla i brykietów (M. P. z 1957 r., nr 79, poz. 477, § 29); b.w.d. obiektów pływających przeznaczonych na eksport (M. P. z 1964 r., nr 3, poz. 9, § 11—17 oraz § 21—29).

⁴⁵ Mamy obecnie ogólne warunki umów sprzedaży (dostaw) w obrocie krajowym z 1966 r., a także ogólne warunki dostaw związane z obrotem z zagranicą z 1967 r., a ponadto trzydzieści sześć branżowych warunków dostaw (w rzeczywistość sprzedaży i dostaw) opublikowanych w Monitorze Polskim.

Są one także zazwyczaj — chociaż nie zawsze — uzależnione od różnych czynności sprzedawcy (dostawcy), takich jak zbadanie rzeczy sprzedanej i zawiadomienie o wadach.

Według kodeksu cywilnego, uprawnienia kupującego z tytułu rękojmi za wady dają mu następujące roszczenia: 1) może on od umowy odstąpić, 2) może żądać obniżenia ceny, 3) przy rzeczy oznaczonej tylko co do gatunku, kupujący może żądać dostarczenia zamiast rzeczy wadliwych takiej samej ilości rzeczy wolnych od wad, 4) przy rzeczy określonej co do tożsamości, gdy sprzedawca jest wytwórcą, kupujący może żądać usunięcia wady, zagrażając odstąpieniem od umowy. Ponadto może on żądać właściwego odszkodowania, przewidzianego przepisami o rękojmi za wady (art. 560, 561, 565, 566 k.c.).

Jednakże uprawnienie do odstąpienia od umowy jest dzisiaj ograniczone w interesie sprzedawcy, czego nie było w dawnym kodeksie zobowiązań. W myśl kodeksu cywilnego, kupujący nie może od umowy odstąpić, jeżeli sprzedawca oświadczy gotowość natychmiastowej wymiany rzeczy wadliwej na rzecz wolną od wad albo niezwłocznie wady usunie (art. 560, § 1, k.c.). Ponadto, podobnie jak dawniej, kupujący traci uprawnienia z tytułu rękojmi za wady fizyczne, gdy w czasie właściwym nie zawiadomi sprzedawcy o wadzie, a zazwyczaj także, gdy nie zbada przedmiotu sprzedaży (art. 563, 564 k.c.). Poza tym traci on również uprawnienie z tytułu rękojmi z powodu ich niedochodzenia przed sądem lub państwową komisją arbitrażową w terminie rocznym, licząc od dnia, kiedy rzecz została kupującemu wydana (art. 568 k.c.), albo w terminie krótszym (art. 572 k.c.; por. art. 569 k.c.).

Dla naszych dalszych rozważań ważne jest tu zaznaczyć, że kupujący podlega w myśl przepisów kodeksu cywilnego nowym ograniczeniom w odstąpieniu od umowy z powodu wad rzeczy, które występują, jeżeli sprzedawca oświadczy gotowość natychmiastowej wymiany rzeczy wadliwej na rzecz wolną od wad albo niezwłocznie wady usunie (art. 560 k.c.) oraz jeżeli udzielono mu gwarancji (art. 579 k.c.). Niewątpliwie te ograniczenia podyktowane są dążnością do zabezpieczenia gospodarki narodowej przed stratami, które mogłyby powstać, gdyby kupujący — mając ułatwioną drogę do rozwiązania umowy — zbyt często odstępowali od umowy (art. 386 k.c.). Sprzedawcami są tu bowiem z reguły jednostki gospodarki uspołecznionej. Natomiast kupującymi będą zazwyczaj osoby fizyczne.

Ogólne warunki umów sprzedaży ⁴⁶ „mające zastosowanie również do

⁴⁶ Wprowadzone zarządzeniem przewodniczącego Komisji Planowania przy Radzie Ministrów z dnia 7 października 1966 r. w sprawie ogólnych warunków umów sprzedaży oraz umów dostawy w obrocie krajowym pomiędzy jednostkami gospodarki uspołecznionej (M. P. nr 57, poz. 276, załącznik). Obowiązują one w sposób wskazany w „Instrukcji” (M. P. z 1966, nr 57, poz. 277), podporządkowując szeroki

dostaw, stanowią *lex specialis*, gdy stronami przy sprzedaży lub dostawie są jednostki gospodarki uspołecznionej — o ile ich działanie nie jest wyłączone przez przepisy branżowych warunków dostaw albo przez przepisy ogólnych warunków dostaw związanych z obrotem z zagranicą⁴⁷. W myśl tych warunków, odpowiedzialność sprzedawcy i dostawcy z tytułu rękojmi za wady fizyczne kształtuje się podobnie jak w kodeksie cywilnym. Są jednak różnice. Przede wszystkim kupujący (odbiorca) może, według wyboru dochodzić od sprzedawcy praw z tytułu rękojmi za wady albo wykonać prawa z tytułu rękojmi, służące sprzedawcy (dostawcy) względem producenta (§ 44 o.w.u.s.). Dalej, jeżeli sprzedawca (dostawca) nie usunął wad albo nie wymienił rzeczy wadliwych na nie posiadające wad w wyznaczonym mu terminie, kupujący (odbiorca) może usunąć wadę na koszt sprzedawcy (dostawcy) lub żądać upoważnienia przez państwową komisję arbitrażową albo sąd do zakupu na jego koszt towaru nie posiadającego wad. W wypadkach nagłych kupujący może działać bez wyznaczania terminu i upoważnienia. Inne różnice wynikają ze szczególnego charakteru umów w obrocie uspołecznionym. W obrocie tym świadczenia mają być wykonane w celu realizacji narodowych planów gospodarczych oraz zabezpieczenia mienia społecznego przed stratami (art. 386 k.c.). Z tego względu odstąpienie od umowy z powodu wad rzeczy ma być ostatecznością, występującą jedynie, gdy wykonanie umowy w terminie późniejszym nie miałoby dla kupującego (odbiorcy) znaczenia lub narażałoby go na szkodę (§ 45 o.w.u.s.). Poza tym odpowiedzialność odszkodowawcza jest tu znacznie surowsza. Przewiduje się tu nie tylko odszkodowanie na zasadach ogólnych, ale również kary umowne (§ 49 o.w.u.s. oraz art. 361—363 k.c.). Ponadto świadczenie uważa się za wykonane dopiero po usunięciu wad, skompletowaniu przedmiotu sprzedaży (dostawy) lub wymianie rzeczy wadliwej na nie posiadającą wad. Dostarczenie przedmiotu z wadami powoduje tu zwłokę sprzedawcy (dostawcy) w wykonaniu świadczenia. Zwłoka ta zobowiązuje do kary umownej, o ile dłużnik dopuścił się zwłoki (art. 476 k.c.). Występują tu kary umowne za zwłokę oraz kary umowne za dostarczenie rzeczy z wadami (§ 51, p. 3 i 6 o.w.u.s.). Kara umowna, zastrzeżona na wypadek dostarczenia przez sprzedawcę (dostawcę) rzeczy dotkniętej wadą, nie przeszkadza wniesieniu przez kupującego roszczeń o zapłatę dalszej kary umownej z tytułu popadnięcia dłużnika w zwłokę. Taka kumulacja kar jest dopuszczalna także przy towarach, na które została udzielona gwarancja (§ 49, ust. 3, o.w.u.s.; por. § 20)⁴⁸.

zakres obowiązków stron przepisom kodeksu cywilnego, czego nie czyniły dawne o.w.d. (*lex specialis*).

⁴⁷ M. P. z 1967 r., nr 12, poz. 64.

⁴⁸ W licznych wypadkach b.w.d. (9 razy oraz § 32, ust. 2; dawnych o.w.d.) stwierdzają, że dostawa jest wykonana dopiero po usunięciu wad (naprawa), za-

VIII. BRANŻOWE WARUNKI DOSTAW

Branżowe warunki dostaw⁴⁹ prawie zawsze regulują także problematykę rękojmi i z tego względu zazwyczaj przepisy tych warunków o rękojmi za wady stanowią tu *lex specialis*. Jednakże w kilku przypadkach branżowe warunki nie zawierają przepisów o rękojmi albo też zawierają niepełne przepisy⁵⁰. W tych wszystkich przypadkach należy odpowiednio stosować ogólne warunki umów sprzedaży oraz kodeks cywilny (*lex generalis*). Taki stan prawny rozszerza znaczenie przepisów o rękojmi, zawartych w ogólnych warunkach umów sprzedaży w obrocie krajowym oraz w kodeksie cywilnym.

Patrząc na branżowe warunki dostaw dopiero w pełni widzimy, jak ogromny wpływ na ich kształtowanie mają obowiązki wynikające z narodowych planów gospodarczych, ekonomiczność produkcji i obrotu oraz zabezpieczenie gospodarki narodowej przed stratami (art. 386 k.c.), a także zakaz wprowadzania do obrotu artykułów złej jakości. Ta ostatnia zasada szczególnie wyraźnie występuje przy dostawach w celu zaopatrzenia rynku⁵¹. Z punktu widzenia tych obowiązków i zakazów należało inaczej unormować przepisy o rękojmi, gdy w grę wchodzi wielkie koszty transportu (np. węgiel, koks), częste wady ukryte i szkody (wyroby hutnicze), wielkie koszty produkcji (statki, obiekty pływające), artykuły łatwe do zbadania i szybko psujące się (np. mięso, warzywa, owoce, produkty mleczarskie, pieczywo), lub nie psujące się (np. wyroby spirytusowe butelkowane), artykuły przeznaczone wyłącznie na zaopatrzenie ludności (np. obuwie, odzież, artykuły przemysłowe dla rynku), kosztowne, skomplikowane i nadające się do naprawy, których wady występują najczęściej w użyciu (np. sprzęt rolniczy), oraz których wady nierzadko występują dopiero w użyciu, lecz są przedmiotami jednorazowego użycia (materiały siewne) itp. Słusznie też branżowe warunki dostaw

mianie wadliwych lub skompletowaniu dostawy. Zob. A. Hermelin, *Odszkodowanie umowne przy dostawach w obrocie uspołecznionym*, PUG 1960, nr 5, s. 161, gdzie uwagi o kumulacji kar (zwłoka i wady) są nadal aktualne.

⁴⁹ Mamy obecnie 36 takich warunków dostaw, służących sprzedaży i dostawie (art. 535 i 605 k.c. oraz XI p.w.k.c.).

⁵⁰ Por. M. P. z 1961, nr 43, poz. 198 (metale nieżelazne); nr 33, poz. 157 (kable); nr 10, poz. 58 (materiały ogniotrwałe); M. P. z 1963/, nr 97, poz. 460 (prod. naftowe), które nie zawierają przepisów o rękojmi (stosuje się tylko o.w.d.). Co do niepełnych przepisów por. M. P. z 1961, nr 29, poz. 143, § 14, ust. 2, i 19 (sprzęt rolniczy); M. P. z 1962, nr 20, poz. 88 (art. budowlane); nr 58, poz. 275 (odzież) nr 35, poz. 171 (środki do prania); nr 84, poz. 393 (art. gumowe); nr 84, poz. 394 (farby i lakiery).

⁵¹ Por. Uchwałę nr 355 R. M. z 1958 r. w sprawie zapewnienia właściwej jakości towarów przeznaczonych na zaopatrzenie ludności (M. P. nr 77, poz. 450), a także Uchwałę nr 226 B. M. z 1964 r. w sprawie środków zmierzających do przeciwdziałania wadliwej produkcji i kierowania do obrotu wyrobów złej jakości (M. P. nr 55, poz. 262).

zawierają różne typy i formy rękojmi, odbiegające w sposób istotny od rękojmi z kodeksu cywilnego oraz ogólnych warunków umów sprzedaży.

Trudno tu omawiać rękojmię w poszczególnych branżowych warunkach dostaw. Podajmy jednak pobieżnie parę przykładów.

1. Przy dostawie węgla, brykietów (M. P. z 1957 r., nr 79, poz. 477) i koksu (M. P. z 1958 r., nr 6, poz. 28) zabezpieczone są interesy odbiorcy, z równoczesnym wykluczeniem możliwości odstąpienia od umowy, oraz ograniczona jest wymiana przedmiotu dostawy — w celu uniknięcia dodatkowych świadczeń transportowych i wykonania planów. Z tego powodu, jeżeli przedmiot dostawy ma wady, odbiorca może jedynie: a) żądać stosunkowego obniżenia ceny albo b) żądać wyrównania strat przez dostarczenie zamiast towaru z wadami odpowiedniej ilości towaru dobrej jakości, o ile wady są tego rodzaju, że wyłączają możliwość celowego użycia towaru przez odbiorcę, ze względu na jego zadania planowe, przedmiot przedsiębiorstwa lub charakter jego działalności. Ponadto przewidziane są kary umowne oraz odszkodowane na zasadach ogólnych.

2. Przy dostawie artykułów hutniczych (M. P. z 1960 r., nr 22, poz. 106) np. odlewów staliwnych, wady ukryte nieraz wystąpią dopiero przy obróbce przedmiotu dostawy przez odbiorcę. Stąd powstać mogą poważne straty spowodowane kosztami bezcelowej obróbki nie nadającego się do dalszej produkcji odlewu czy innej rzeczy. Przepisy o rękojmi, przy wadach ukrytych, pozbawiają odbiorcę prawa do odszkodowania⁵², chyba że odbiorca zawarł z dostawcą umowę, w której strony określiły pułap dopuszczalnego procentu braków (§ 23 b.w.d.). W razie przekroczenia tego pułapu dostawca obowiązany jest do zapłacenia odszkodowania.

3. Przy dostawie statków i innych obiektów pływających przeznaczonych na eksport (M. P. z 1964 r., nr 3, poz. 9) cały nacisk jest położony na wydanie i odbiór przedmiotu dostawy, który tu nazywany jest „przekazaniem”. Przekazanie obiektu pływającego następuje dopiero po różnych badaniach i próbach. Dopiero po zakończeniu prób zdawczo-odbiorczych i usunięciu stwierdzonych wad i usterek przedstawiciele tzw. sprzedawcy oraz nabywcy i odbiorcy spisują protokół zdawczo-odbiorczy. Dostawę uważa się za wykonaną z chwilą podpisania tego protokołu. O ile co innego nie wynika z umów (§ 20 b.w.d.), rękojmia za wady fizyczne oraz gwarancja zobowiązują stoczną — nazwaną tu sprzedawcą — do dokonania niezbędnych napraw lub wymiany części w okresie gwarancyjnym albo też do pokrycia kosztów z tym związanych (§ 22—29 b.w.d.). Nie ma tu więc odstąpienia od umowy, wynikającego bezpośrednio z przepisów branżowych warunków dostaw obiektów pływają-

⁵² Por. b.w.d. wyrobów blaszanych § 17, ust. 5, (M. P. z 1957 r., nr 101, poz. 587).

cych. Zastrzeżenia umowne mogą jednak rozszerzyć odpowiedzialność za wady (§ 20 b.w.d.). Jest to jednak także możliwe przy wszelkich innych sprzedażach i dostawach (np. art. 558 k.c. oraz § 4 o.w.d.).

4. Przy dostawach pieczywa (M. P. z 1958 r., nr 10, poz. 62 oraz z 1964 r., nr 80, poz. 380), owoców i warzyw (M. P. z 1959 r., poz. 456), mięsa i przetworów mięsnych (M. P. z 1959 r., poz. 219), artykułów mleczarskich (M. P. z 1959 r., nr 26, poz. 121), artykułów jajczarskich (M. P. z 1960 r., nr 44 poz. 216), a także przy dostawie wyrobów spirytusowych butelkowanych (M. P. z 1960 r., nr 19, poz. 98) i piwa (M. P. z 1960 r., nr 35, poz. 175) cały nacisk położony jest na odbiór tych artykułów w obecności przedstawiciela dostawcy i na natychmiastowe wykrywanie wad oraz ich zgłaszanie. Jeśli wada zostanie ujawniona później, obowiązują tu bardzo krótkie, a czasem kilkogodzinne terminy wykrycia wady i zawiadomienia o niej dostawcy. Czasem wada musi być w ogóle wykryta w magazynie dostawcy, przy odbiorze ze składu, a późniejsze jej ujawnienie pozbawia wszelkich uprawnień z tytułu rękojmi⁵³. Towar z wadami jakościowymi należy pozostawić do dyspozycji dostawcy, który powinien go niezwłocznie zabrać oraz dostarczyć w zamian — na żądanie odbiorcy — taką samą ilość towaru w tym samym asortymencie. Czasem, jeśli gorszy towar nadaje się do obrotu, dostawca udziela odbiorcy bonifikaty z tytułu mniejszej wartości towaru. Ponadto odbiorca ma prawo do kar umownych i odszkodowania na zasadach ogólnych. Obowiązek ochrony własności społecznej przed zniszczeniem, z jednej strony, oraz bezpieczeństwo przyszłych konsumentów, z drugiej strony — odegrały tu dominującą rolę przy unormowaniu przepisów o rękojmi.

5. Przy dostawie artykułów przemysłowych dla rynku (M. P. z 1960 r., nr 69, poz. 324), obuwia (M. P. z 1959 r., nr 77, poz. 409), odzieży (M. P. z 1962 r., nr 58, poz. 275), środków do prania (M. P. z 1962 r., nr 35, poz. 171), artykułów gumowych powszechnego użytku (M. P. z 1962 r., nr 84, poz. 393), a także innych artykułów na zaopatrzenie rynku, takich jak farby (M. P. z 1962 r., nr 84, poz. 394), artykuły stosowane w budownictwie (M. P. z 1962 r., nr 20, poz. 88), nawozy sztuczne (M. P. z 1963 r., nr 14, poz. 80), widzimy także odmienne przepisy o rękojmi za wady⁵⁴. Chodzi tu o wykonanie planów zaopatrzenia ludności, z tym że towar dla ludności powinien mieć właściwą jakość. Także gospodarka naro-

⁵³ Tak na podstawie szczególnego zarządzenia przy owocach cytrusowych pomiędzy przedsiębiorstwami resortu Ministerstwa Handlu Wewnętrznego. Por. Orzecznictwo arbitrażowe, PUG 1964, nr 5, poz. 370. Inaczej np. przy jabłkach. Por. Orzecznictwo arbitrażowe, PUG z 1962, nr 6, poz. 62.

⁵⁴ Pozostały one pod wpływem uchwały nr 355 Rady Ministrów z 1958 r. w sprawie zapewnienia właściwej jakości towarów przeznaczonych na zaopatrzenie ludności (M. P. nr 77, poz. 450).

dowa powinna być zabezpieczona przed zbędnymi stratami⁵⁵. W tych warunkach jeżeli towar ma wady jakościowe — ale nadaje się do obrotu — powinien on być przeklasyfikowany, z czym łączy się obniżenie ceny. Przeklasyfikowanie towaru lub obniżenie ceny nie może nastąpić, nawet za zgodą stron, jeżeli: a) towar nie nadaje się do obrotu, lecz tylko do przerobu, albo b) doprowadzenie towaru do jakości przewidzianej obowiązującymi przepisami jest technicznie możliwe i ze względów gospodarczych pożądane. Wtedy też następuje zwrot towaru, który odbiorca winien oznaczyć jako towar nie nadający się do obrotu, tak aby dostawca nie mógł go dostarczyć innej osobie. Poza tym dostawca winien niezwłocznie dostarczyć nowy towar, w miejsce towaru pozostawionego mu do dyspozycji. Przewidziane są kary umowne i odszkodowanie. Odbiór jakościowy odbywa się z reguły w magazynie odbiorcy i to wraz z reklamacją w krótkich terminach.

6. Przy dostawie sprzętu rolniczego (M. P. z 1961 r., nr 29, poz. 143) na czołowe miejsce jest wysunięte pojęcie wad jawnych oraz wad ukrytych, a ponadto szczególna rola gwarancji. Dawniej (b.w.d. z 1959 r., nr 29, poz. 137), to jest do 1961 r., w przypadku udzielenia gwarancji, z chwilą przyjęcia i pokwitowania towaru przez odbiorcę służyło mu w stosunku do dostawcy prawo reklamacji jedynie z tytułu wad ukrytych i to jedynie w ramach gwarancji. Żadne przepisy o rękojmi nie miały tu zastosowania w stosunku do sprzętu rolniczego objętego gwarancją (b.w.d. z 1959 r., § 13), a gwarancja ta nie przewidywała odstąpienia od umowy, lecz jedynie różnego rodzaju naprawy i wymianę części oraz inne świadczenia zmierzające do uczynienia przedmiotu dostawy zdolnym do użytku. Obecnie obowiązujące branżowe warunki dostaw sprzętu rolniczego z 1961 r. polepszyły położenie odbiorcy i użytkownika sprzętu przedłużając terminy wykrywania i reklamacji wad jawnych do 7 dni oraz umniejszając znaczenie gwarancji, która już nie wyłącza całkowicie przepisów o rękojmi. Będą tu miały odpowiednie zastosowanie przepisy o rękojmi i gwarancji ogólnych warunków umów sprzedaży oraz kodeksu cywilnego (§ 19 b.w.d. oraz 48 o.w.u.s. i 579 k.c.). Jeżeli gwarancja nie została udzielona mają zastosowanie przepisy o rękojmi ogólnych warunków umów sprzedaży (§ 37—45) oraz kodeksu cywilnego (art. 556—576).

7. Przy dostawie materiału siewnego (M. P. z 1960 ., nr 64, poz. 306) obowiązują zazwyczaj zasady nie odbiegające od powszechnie spotykanych norm w dziedzinie rękojmi. Jednakże są tu pewne wyjątki. Charakterystyczne jest, że jakość towaru w opakowaniach, opatrzonych nienaruszoną plombą stacji lub laboratorium oceny nasion oraz etykietą dostawcy, nie wymaga badania (§ 19 b.w.d.; por. § 40, ust. 2, o.w.u.s.). Dalej, przy materiałach siewnych wady towaru są czasem tego rodzaju, że

⁵⁵ Por. Orzecznictwo arbitrażowe, PUG 1960, nr 1, poz. 72A.

mogą być ujawnione dopiero po wysiewie nasion lub po wysadzeniu sadzonek — w okresie wegetacji, podczas kwitnienia lub owocowania. Reklamację należy wnieść wtedy natychmiast po ujawnieniu wad (§ 47 b.w.d.)- Oczywiście jest, że w takich wypadkach nie ma już możliwości odstąpienia od umowy i zwrotu zużytego przedmiotu dostawy. Z faktycznych względów uprawnienia odbiorcy będą tu ograniczone do odszkodowania, przy odpowiednim zastosowaniu ogólnych warunków umów sprzedaży (§ 54 b.w.d.).

Przytoczone powyżej przykłady (ad 1—7) z branżowych warunków dostaw uświadamiają nam, jak różne muszą być przepisy o rękojmi w zależności od przedmiotu dostawy lub sprzedaży oraz jego przeznaczenia. Przy ich redagowaniu trzeba bowiem mieć zawsze na względzie obowiązki wynikające z narodowych planów gospodarczych, ekonomiczność produkcji i obrotu oraz zabezpieczenie gospodarki narodowej przed stratami (por. art. 386 k.c), a ponadto troskę o zdrowie i potrzeby ludności⁵⁶.

IX. UWAGI KOŃCOWE

Patrząc na różnorakie przepisy o rękojmi za wady przy dostawach i sprzedaży trudno oprzeć się wrażeniu, że jednak ustawodawca nie zawsze należycie chroni odbiorcę i kupującego. Przecież niejednokrotnie kupujący (odbiorca) źle na tym wychodzi, że udzielono mu gwarancji, która zamyka drogę do odstąpienia od umowy. Nieraz przepisy o skutkach niewykonania zobowiązań są dla kupującego (odbiorcy) równie korzystne lub korzystniejsze niż ochrona jego interesów płynąca z rękojmi. Mamy więc do czynienia z pewnego rodzaju upadkiem znaczenia przepisów o rękojmi za wady, na tle rozwoju innych przepisów zapewniających ochronę interesów wierzyciela.

Nie wydaje się, aby taki układ stosunków odpowiadał najwyższym władzom kierującym naszym życiem gospodarczym. Różne ustawy oraz uchwały Rady Ministrów wskazują wyraźnie na coś innego⁵⁷. Starają się one zaprowadzić jak najdalej idącą dyscyplinę w obrocie towarami i ar-

⁵⁶ Por. Z. K. Nowakowski, *Problematyka dostawy i sprzedaży w obrocie społecznym w związku z wejściem w życie kodeksu cywilnego*, PUG 1965, nr 6, s. 149.

⁵⁷ Por. np. dekret z 1963 r. o wzmożeniu walki z produkcją złej jakości (Dz. U. nr 16, poz. 63), ustawę z 1961 r. o normalizacji (Dz. U. nr 53, poz. 296) i występujące tam sankcje karne za wprowadzenie do obrotu artykułów niewłaściwej jakości. Zob. uchwałę nr 355 Rady Ministrów z 1958 r. w sprawie zapewnienia właściwej jakości towarów przeznaczonych na zaopatrzenie ludności (M. P. nr 77, poz. 450) i uchwałę nr 226 Rady Ministrów z 1964 r. w sprawie środków zmierzających do przeciwdziałania wadliwej produkcji i kierowania do obrotu wyrobów złej jakości (M. P. nr 55, poz. 262), a także pismo okólne nr 207 prezesa Rady Ministrów w sprawie branżowych warunków dostaw (M. P. nr 80, poz. 338).

tykułami zaopatrzenia, polegającą przede wszystkim na sumiennym wykonywaniu zobowiązań co do jakości dostarczanych rzeczy. Tworzą więc właściwy klimat do daleko idącej ochrony kupującego (odbiorcy). Nie znajduje to pełnego odbicia w przepisach o rękojmi. Przyczyna tkwi w tym, że na tworzenie tych przepisów — a zwłaszcza przepisów branżowych warunków dostaw — za wielki wpływ miał dostawca, lub wyrażając się dokładniej — jego organ nadrzędny. Są nadzieje, że może w najbliższych latach ewolucja pójdzie w innym kierunku jeśli chodzi o warunki dostaw i sprzedaży⁵⁸. Można też poważnie uzasadnić pogląd, że stosunki pomiędzy kupującym (odbiorcą) i sprzedawcą (dostawcą) w ramach przepisów o rękojmi za wady, nie zawsze układają się prawidłowo.

Występujące nieprawidłowości zwiększają znacznie rolę wszelkich innych przepisów chroniących kupującego (odbiorcę) w wypadku wad rzeczy, zmuszając niejednokrotnie sądy i państwowy arbitraż gospodarczy do korzystania z tych przepisów. Należy też z całym uznaniem dla arbitrażu stwierdzić, że niejednokrotnie w sposób zdecydowany stanął on w ochronie odbiorcy, posługując się odpowiednio przepisami o wadach oświadczenia woli⁵⁹, o skutkach niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązań⁶⁰, o czynach niedozwolonych⁶¹, czy też nawet zasadami współżycia społecznego (art. 5 k.c.)⁶².

PROTECTION DE L'ACQUÉREUR D'OBJETS AVEC VICES

R e s u m e

L'article sous le titre „Protection de l'acquéreur d'objets avec vices; garantie de vices physiques" concerne certains problèmes liés à la responsabilité du vendeur (art. 535 du cc.) ou du fournisseur (art. 605 du ce.) en cas de défauts physiques de l'objet fourni. En guise d'introduction l'auteur présente en raccourci l'histoire de l'évolution de la protection de l'acquéreur d'un objet et en tire la conclusion, que dans le droit moderne de nombreux pays, nous rencontrons deux types de protection. Une d'elles provient expressément du droit romain et se base principalement sur les dispositions de garantie de vices physiques de l'objet vendu; l'autre se développait plus indépendamment et trouve sa principale mesure de protection

⁵⁸ Zob. uchwałę Rady Ministrów z 1965 r. w sprawie upoważnienia naczelných organów administracji państwowej do ustalenia ogólných warunków dla określonych kategorii umów (M. P. nr 23; poz. 109) podjętą w związku z art. 384 k.c.

⁵⁹ Orzecznictwo arbitrażowe, PUG 1963, nr 2, poz. 287.

⁶⁰ Orzecznictwo arbitrażowe, PUG 1963, nr 6, poz. 304.

⁶¹ Orzecznictwo arbitrażowe, PUG 1962, nr 4, poz. 224; PUG 1964, nr 8—9, poz. 400 oraz nr 11, poz. 407. Por. OSPiKA 1962, nr 7—8, poz. 175 z glosą H. Dawidowicza.

⁶² Orzecznictwo arbitrażowe, PUG 1959, nr 9, poz. 48.

dans les dispositions concernant l'inexécution ou une exécution imparfaite des obligations. Dans le droit polonais la garantie joue un rôle dominant dans la protection de l'acquéreur d'objets avec vices.

Dans le contexte du droit polonais il semblerait — à première vue — que l'acquéreur d'un objet pourrait se sauvegarder des pertes occasionnées par un vice de l'objet, en se basant sur les dispositions concernant; l'erreur (art. 84, 86 et 88 du cc), les actes illicites (art. 415, 443, 361—363 du cc), l'inexécution ou une exécution imparfaite des obligations (art. 471—497 du ce), la garantie spéciale au cas où elle aurait eu lieu (art. 577—582 du ce) ainsi que — si telle condition avait été réservée — en profitant des dispositions concernant la condition (art. 89—94 du cc et art. 592 du ce) en plus et surtout les dispositions concernant la garantie (art. 556—572 du ce). L'auteur examine les mesures ci-dessus mentionnées pour la protection de l'acquéreur, et constate qu'il est impossible d'appliquer ici les dispositions sur l'inexécution ou une exécution imparfaite des obligations, et que c'est ainsi à cause de l'amplification dans le droit polonaise des dispositions concernant la garantie (*lex specialis*). Il constate néanmoins que d'autres dispositions sont très profitables, et admet également, que la force de protection résultant des dispositions de la garantie a subie une importante limitation. Donc il arrive maintes fois qu'il serait mieux pour l'acquéreur des objets avec vices qu'il puisse également se baser sur les dispositions concernant l'inexécution ou une exécution imparfaite des obligations.

Vers la fin de l'article l'auteur analyse les dispositions de la garantie dans la circulation des biens entre les unités de l'économie socialisée — en présentant certaines sortes de garantie apparaissant dans les conditions générales des contrats de vente (*Moniteur Polonais* de 1966, nr 57, pos. 276 et 277) ainsi que dans trente-six conditions de fourniture des branches de commerce. La garantie, dans ces conditions de fourniture variées, présente une grande variété de dispositions de la protection de l'acquéreur — en dépendance des marchandises — dictée par les intentions des plans économiques nationaux, l'effectivité économique et la circulation des biens ainsi que la sauvegarde de l'économie nationale contre des pertes possibles (art. 386 du ce).